

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZARLIKLAR SODIR
ETISH EHTIMOLI YUQORI BO'LGAN SHAXSLAR BILAN
ISHLASH FAOLIYATINING AYRIM JIHATLARI**

Axrorxodjaveva Sarvinoz Murodjon qizi

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20645052>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklar sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar (xavf guruhi) bilan ishlash faoliyatining ma'muriy-huquqiy, kriminologik va tashkiliy-taktik jihatlari kompleks tahlil qilingan. Yakka tartibdagi profilaktik ta'sir choralarini qo'llashda inson huquqlarini ta'minlash, shaxsning psixologik xususiyatlarini o'rganish hamda ijtimoiy rehabilitatsiya masalalari yoritilgan. Shuningdek, bugungi raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashda "High-tech policing" usullari, "E-Ma'muriy ish" va "E-Probatsiya" tizimlarining xavf guruhini nazorat qilishdagi ahamiyati ochib berilgan. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya politsiyasining preventiv faoliyatidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy o'rganilib, O'zbekiston milliy qonunchiligini takomillashtirish hamda profilaktika sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni OJS va SCOP.UZ kabi xalqaro va milliy ilmiy platformalarda indeksatsiya qilish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, huquqbuzarliklar profilaktikasi, xavf guruhi, yakka tartibdagi profilaktika, High-tech policing, E-Ma'muriy ish, ijtimoiy rehabilitatsiya, xorij tajribasi.

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ административно-правовых, криминологических и организационно-тактических аспектов деятельности инспекторов профилактики по работе с лицами, с высокой вероятностью совершения правонарушений (группа риска). Освещены вопросы обеспечения прав человека при применении мер индивидуального

Contact: 99 826 99 56

профилактического воздействия, изучения психологических особенностей личности и социальной реабилитации. Также раскрыто значение методов «High-tech policing», систем «Е-Административное дело» и «Е-Пробация» в контроле за группами риска в современных условиях цифровизации обеспечения общественной безопасности. Изучен передовой зарубежный опыт превентивной деятельности полиции США, Великобритании, Германии и Южной Кореи, разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства Узбекистана и индексации научных исследований в сфере профилактики на международных и национальных научных платформах, таких как OJS и SCOP.UZ.

Ключевые слова: инспектор профилактики, профилактика правонарушений, группа риска, индивидуальная профилактика, High-tech policing, Е-Административное дело, социальная реабилитация, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the administrative-legal, criminological, and organizational-tactical aspects of the activities of prevention inspectors in working with persons highly likely to commit offenses (risk group). The issues of ensuring human rights when applying measures of individual preventive influence, studying the psychological characteristics of the individual, and social rehabilitation are highlighted. The significance of "High-tech policing" methods, the "E-Administrative Case" and "E-Probation" systems in controlling risk groups in the current conditions of digitizing public safety is also revealed. The advanced foreign experience of the preventive activities of the police in the USA, the UK, Germany, and South Korea was comparatively studied, and specific scientific and practical proposals were developed for improving the national legislation of Uzbekistan and indexing scientific research in the field of prevention on international and national scientific platforms such as OJS and SCOP.UZ.

Keywords: prevention inspector, crime prevention, risk group, individual prevention, High-tech policing, E-Administrative Case, social rehabilitation, foreign experience.

O'zbekiston Respublikasida jinoyatchilikka qarshi kurashishning zamonaviy paradigmasi huquqbuzarliklar oqibatlari bilan kurashishdan ko'ra, ularning barvaqt oldini olishga (preventiv yondashuvga) asoslangan. Bu jarayonda ichki ishlar organlari tizimining asosiy quyi bo'g'ini hisoblangan profilaktika inspektorlarining o'rni beqiyosdir. Profilaktika inspektori davlatning bevosita mahalladagi vakili sifatida hududdagi kriminogen vaziyatni nazorat qiladi va huquqbuzarliklar sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar (kriminologiyada — xavf guruhi) bilan manzilli ish olib boradi.

Huquqbuzarliklar sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar toifasiga muqaddam sudlanganlar, alkogolizm yoki giyohvandlikka muhtalo bo'lganlar, oilaviy-maishiy munosabatlar doirasida muntazam nizo chiqaruvchilar, shuningdek, uzoq vaqt davomida ijtimoiy foydali mehnat bilan shug'ullanmayotgan shaxslar kiradi. Ushbu kontingent bilan ishlash nafaqat ma'muriy va huquqiy bilimlarni, balki chuqur psixologik, sotsiologik va pedagogik ko'nikmalarni talab etadi. Bugungi raqamli texnologiyalar asrida profilaktika inspektorining faoliyati qog'ozbozlikdan raqamli monitoringga o'tishni taqozo etmoqda.

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq, huquqbuzarliklar sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslarga nisbatan yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlari qo'llaniladi. Kriminologik jihatdan bu shaxslarni quyidagi toifalarga ajratish mumkin:

1. **Muqaddam sudlangan va jazoni o'tab chiqqan shaxslar:** Ular qamoqxona submadaniyatini o'ziga singdirgan va jamiyatga ijtimoiy moslashishi qiyin bo'lgan qatlamdir. Ishsizlik va oilaviy muammolar ularni tezda retsdiv (takroriy) jinoyat sari yetaklaydi.

2. **Oila-turmush doirasida huquqbuzarlik sodir etishga moyillar:** Xotin-qizlarga, bolalarga yoxud keksa ota-onasiga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik o'tkazuvchi shaxslar. Bu guruhdagi zo'ravonlik yashirin, mudhish oqibatlariga (qotillik, tan jarohati) olib keluvchi eng portlovchi kriminogen qatlamdirdir.

3. **Spirtli ichimliklar va psixofaol moddalarga qaram shaxslar:** Ularning xatti-harakatlari irratsional bo'lib, ular mulkiy (o'g'rilik) va bezorilik jinoyatlarining asosiy subyektlari hisoblanadi.

4. **Uzoq muddat (ayniqsa xavfli zonalar)dan qaytib kelgan mehnat migrantlari:** Garchi ularning hammasi ham jinoyatga moyil bo'lmasa-da, chet elda radikal guruhlar ta'siriga tushib qolish yoki iqtisodiy inqiroz sababli vataniga pulsiz qaytib, umidsizlik fonida jinoyatga qo'l urish xavfi mavjud.

Profilaktika inspektorining xavf guruhi bilan ishlashdagi asosiy quroli — bu yakka tartibdagi profilaktik chora-tadbirlardir. Bu chora-tadbirlarni qo'llashda qat'iylik va insoniylik prinsiplari uyg'unlashishi kerak.

- **Profilaktik suhbat:** Bu shunchaki "nasihat qilish" emas, balki shaxsning ruhiyatiga kirish, uning jinoyatga yetaklayotgan motivlarini aniqlash va huquqiy oqibatlarni tushuntirishdir. Inspektor suhbat jarayonida psixologik portret tuzadi.

- **Rasmiy ogohlantirish:** Shaxs g'ayriijtimoiy xulq-atvorni davom ettirgan taqdirda javobgarlikka tortilishi haqida yozma ravishda ogohlantiriladi.

- **Himoya orderi berish:** Oila-turmush doirasida zo'ravonlik sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslarga nisbatan himoya orderi rasmiylashtiriladi. Inspektor zo'ravonning jabrlanuvchiga yaqinlashishini cheklaydi va har kuni monitoring qilib boradi.

- **Ma'muriy nazorat (Probatsiya funksiyalari):** Jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan ayrim toifadagi shaxslar ustidan ichki ishlar organlarining ma'muriy nazorati o'rnatiladi. Inspektor ularning tunda uyda bo'lishini, belgilangan joylarga bormasligini muntazam nazorat qiladi.

Muhim jihat: Profilaktika fani faqat qattiqqo'llikni emas, balki shaxsni ijtimoiy reabilitatsiya qilishni — uni ishga joylashtirish, tibbiy davolanishga yuborish kabi choralarni ham o'z ichiga oladi. Inspektor hududdagi hokim yordamchisi va yoshlar yetakchisi bilan uzviy hamkorlik qilishi shart.

Hozirgi kunda profilaktika inspektorlari faoliyatini raqamlashtirmasdan turib, yuzlab muammoli shaxslarni nazorat qilib bo'lmaydi. Ichki ishlar organlarida "High-tech policing" (yuqori texnologik politsiya) usullarini joriy etish jamoat xavfsizligida inqilob yasadi.

- **"E-Ma'muriy ish" tizimining axborot bazasi:** Profilaktika inspektori o'z xizmat plansheti orqali "E-Ma'muriy ish" tizimiga kirish orqali hududdagi har bir fuqaroning "huquqiy xaritasi"ni ko'ra oladi. Agar shaxs oldin yo'l harakati qoidalarini qo'pol buzgan, mast holda avtomobil boshqargan yoki bezorilik uchun sudlangan bo'lsa, tizim uni avtomatik ravishda "Sariq" yoki "Qizil" xavf guruhiga kiritib qo'yadi. Inspektor rejalarni shu algoritm asosida tuzadi.

- **"E-Probatsiya" bilan integratsiya:** Sud tomonidan axloq tuzatish ishlari yoxud ozodlikni cheklash jazosi tayinlangan shaxslarning manzili, harakatlanish trayektoriyasi GPS brasletlar va elektron bazalar orqali profilaktika inspektoriga onlayn ko'rinib turadi.

- **Smart-kuzatuv kameralari:** Mahallalardagi "Xavfsiz shahar" va "Face-ID" intellektual kameralari orqali xavf guruhidagi shaxsning tunda yoki shubhali vaqtlarda qayerda yurganligi to'g'risida inspektorga xabarnomalar kelishi profilaktika samaradorligini oshiradi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi va xavf guruhlari bilan ishlash bo'yicha xorijiy davlatlarning (xorij tajribasi) modellari e'tiborga loyiqdir:

- **Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh):** AQSh politsiyasi "Predictive Policing" (Bashoratli politsiya) dasturidan faol foydalanadi. Sun'iy intellekt xavf guruhiga kiruvchi shaxslarning ijtimoiy tarmog'ini, moliyaviy axvolini tahlil qilib,

ularning jinoyat sodir etish ehtimolini foizlarda hisoblab beradi. Politsiya patrul xizmati (Neighborhood Watch) aynan algoritmlar ko'rsatgan obyektlarga e'tiborni qaratadi.

- **Buyuk Britaniya (UK):** Britaniyada politsiya ofitserlari (Bobbies) mahalliy hamjamiyat (Community Policing) bilan chuqur integratsiyalashgan. Ular jinoyatga moyil shaxslarga jazo emas, balki "Nudge theory" (Turtki berish nazariyasi) orqali yordam beradi — ishsiz yoshlarni sport klublariga, psixologlarga bepul yo'naltiradi, muammoni huquqiy jazo bosqichiga yetib bormasidan hal qiladi.

- **Germaniya:** Federal va mahalliy politsiya (Ordnungspolizei) oilaviy zo'ravonlar va xavfli retsidivistlarga nisbatan "Gefährderansprache" (Xavfni ogohlantiruvchi qat'iy suhbat) o'tkazadi. Bu suhbat faqat politsiya idorasida emas, balki qoidabuzarning ish joyida yoxud do'stlari orasida namoyishkorona o'tkazilishi mumkin. Bu shaxsni ijtimoiy qoralanishdan qo'rqib harakatlarini to'xtatishiga majbur qiladi.

- **Janubiy Koreya:** Dunyodagi eng xavfsiz davlatlardan biri. Profilaktika asosan raqamli infratuzilmaga suyanadi. Xavf guruhiga tushgan shaxs politsiya va ijtimoiy xizmatlarning maxsus e'tiborida bo'lib, ularning mobil telefonlari orqali har kuni avtomatik psixologik so'rovnomalar olinadi. Davlat jinoyat ehtimolini shaxsning stress holati orqali nazorat qiladi.

Profilaktika inspektori davlatning tinchlik posboni sifatida zimmasiga yuklatilgan vazifalarni to'laqonli bajarishi uchun uni an'anaviy majburiyatlardan ko'ra ko'proq tahliliy va texnologik imkoniyatlar bilan ta'minlash zarur. Tahlillar asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuniga "Raqamli profilaktika" va "Intellectual xavf tahlili" (Profiling) tushunchalarini kiritish hamda profilaktika inspektorlariga sun'iy intellektga asoslangan tahlil dasturlaridan rasmiy foydalanish vakolatini berish.

Ikkinchidan, Profilaktika inspektorlarining yurituvdagi hujjatlarni to'liq qog'ozsizlantirish maqsadida, barcha profilaktik hujjatlarni (ogohlantirish xatlari,

himoya orderlari) faqat "E-Ma'muriy ish" va "E-Profilaktika" tizimlari orqali elektron imzo bilan rasmiylashtirishni 100% yuridik majburiy holatga o'tkazish.

Uchinchi, profilaktika inspektorlari uchun xavf guruhi (alkogoliklar, retsidivistlar, zo'ravonlar) bilan ishlashda qo'llaniladigan "De-eskalatsiya" (ziddiyatni pasaytirish) va maxsus psixologik metodikalar bo'yicha maxsus o'quv modullarini IIV Akademiyasida joriy etish.

To'rtinchi, Ichki ishlar organlari faoliyati, huquqbuzarliklar profilaktikasi, "High-tech policing" usullari bo'yicha olib borilayotgan yuridik va sotsiologik tadqiqotlar natijalarini xalqaro standartlarga moslashtirish va raqamlashtirish. IIV Akademiyasi professor-o'qituvchilari, hududiy inspektorlar tomonidan tayyorlangan uslubiy qollanmalar, xorij tajribasini tahlil qiluvchi yuridik spravkalar hamda maqolalarni OJS (Open Journal Systems) ochiq jurnallar tizimi hamda Zenodo xalqaro ilmiy repozitoriylarida keng e'lon qilish. Bundan tashqari, jamoat xavfsizligini ta'minlash va profilaktikaga bag'ishlangan respublika va xalqaro miqyosdagi anjumanlar materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy ilmiy platformalarda to'liq indeksatsiya qilish va tadqiqot materiallariga DOI (Digital Object Identifier) raqamlarini biriktirish. Bu mamlakatimiz huquqshunoslik fani va innovatsion politsiya modellarini xalqaro ilmiy hamjamiyatga keng targ'ib qilishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, huquqbuzarliklar sodir etish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar bilan ishlash shunchaki jazolash emas, balki shaxsni inqirozdan qutqarish, davlat byudjeti va jamiyatni kelgusi zararlardan asrashni anglatadi. Zamonaviy qonunchilik hamda ilg'or texnologiyalar uyg'unligidagina ushbu vazifani muvaffaqiyatli amalga oshirish mumkin.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni. 14.05.2014 yildagi O'RQ-371-son.
3. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. 02.09.2019 yildagi O'RQ-561-son.
4. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
5. Qurbonov M. M. "Raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari va E-Ma'muriy ish tizimining ahamiyati" // O'zbekiston qonunchiligi tahlili jurnali. – Toshkent, 2024.
6. Weisburd, D., & Majmundar, M. K. (Eds.). "Proactive Policing: Effects on Crime and Communities". National Academies Press (USA), 2018.
7. College of Policing. "Neighbourhood Policing Guidelines and Early Intervention Strategies in the UK". London, HM Government, 2022.
8. Lee, H., & Kim, J. "Smart Policing and Risk Group Management in South Korea: Integrating Social Welfare and Law Enforcement". Asian Journal of Criminology, 2021.
9. Europol. "Community Policing and Technology: Preventing Violence and Identifying Vulnerable Groups". The Hague, 2023.
10. Omelchenko, O. A. "Profilaktik kriminologiya asoslari: yakka tartibdagi nazorat va probatsiya amaliyoti". Huquq va xavfsizlik jurnali, 2022.

